

عنوان مقاله :

«اسنپ بک» (مکانیسم ماشه) در برجام؛ ابزار تهدید یا ابراز وجود؟

نویسنده:

محمود رشنواز

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل ، واحد امارات، دانشگاه آزاد
اسلامی ، دبی، امارات

(عضو مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران قوه قضاییه)

۱۴۰۴/۰۳/۱۰

«اسنپ بک» (مکانیسم ماشه) در برجام؛ ابزار تهدید یا ابراز وجود؟

(۱)-مقدمه و طرح مساله

یکی از موضوعاتی که ظرف دو دهه گذشته تاکنون در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و سیاست بین الملل مورد توجه بوده است بحث بحران ساختگی پیرامون برنامه‌ی صلح آمیز هسته‌ای ایران بوده است که بعد از امضای برجام ظاهراً وارد فاز غیرامنیتی شده اما مشخص شد که نظام سلطه و استکبار جهانی اهداف شوم بزرگی در سر دارد که این بحران را دست آویز اجرای آن قرار داده است. برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) که در ۱۴ ژوئیه ۲۰۱۵ مورد توافق ایران و طرف‌های موسوم به ۵+۱ قرار گرفت، نقطه عطفی مهم در تلاش‌های دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران با موافقت و اجازه‌ی مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مد ظله العالی) با هدف حل بحران ساختگی غرب پیرامون قابلیت‌های هسته‌ای صلح آمیز جمهوری اسلامی ایران بود. این مذاکرات شامل ایران و کشورهای گروه ۵+۱ - چین، فرانسه، روسیه، بریتانیا، ایالات متحده و آلمان - بود و منجر به توافقی شد که محدودیت‌های گسترده‌ای را بر برنامه هسته‌ای صلح آمیز جمهوری اسلامی ایران برای یک دوره چند ساله تعیین می‌کرد و در عوض پیامدهای مثبت قابل توجهی برای ایران نداشت. مذاکرات اولیه با طرح اقدام مشترک موقت که در ۲۴ نوامبر ۲۰۱۳ امضا شد، آغاز شد که در عین حال که امکان کاهش تحریم‌ها را فراهم کرده و توقف موقت فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران را شامل می‌شد. مذاکرات اولیه با طرح اقدام مشترک موقت که در ۲۴ نوامبر ۲۰۱۳ امضا شد، آغاز شد که در عین حال که امکان کاهش تحریم‌ها را فراهم می‌کرد، توقف موقت فعالیت‌های هسته‌ای ایران را نیز شامل می‌شد. این توافق موقت، زمینه را برای توافق جامع‌تری که پس از آن حاصل شد، فراهم کرد که شامل مقرراتی برای افزایش بازرسی‌ها توسط آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) از تاسیسات هسته‌ای ایران و درمقابل لغو مرحله‌ای تحریم‌های ایران بود. طبق مفاد توافقنامه برجام، غنی‌سازی اورانیوم ایران تا ۳.۶۷ درصد و ذخایر اورانیوم غنی‌شده تا ۳۰۰ کیلوگرم مجاز می‌باشد. همچنین تعداد سانتریفیوژهای جمهوری اسلامی ایران و برنامه تحقیق و توسعه هسته‌ای را محدود می‌کند؛ و نظارت گسترده توسط آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) را مجاز می‌دانست و در عوض شورای امنیت سازمان ملل متحد تحریم‌های خود علیه ایران را لغو کرد. در سال ۲۰۱۸، دونالد ترامپ، رئیس جمهور آمریکا، به عنوان بخشی از سیاست ظالمانه‌ی «فشار حداکثری» علیه جمهوری اسلامی ایران، ایالات متحده را به صورت یکجانبه و برخلاف قطعنامه‌ی شورای امنیت سازمان ملل متحد و موازین حقوق بین الملل از برجام خارج کرد و تمام تحریم‌های لغو شده را دوباره اعمال کرده و علاوه بر این تحریم‌های جدید و ظالمانه و یکجانبه‌ای بر علیه جمهوری اسلامی ایران اعمال

کرد. گرچه جمهوری اسلامی ایران هنوز عضو این توافق است، اما در سال ۲۰۱۹ و در مقابله با بدعهدی طرف‌های برجام و با تصویب قانون اقدام راهبردی برای لغو تحریم‌ها و صیانت از حقوق ملت ایران توسط مجلس شورای اسلامی جمهوری اسلامی ایران در آذر ماه ۱۳۹۹ اقدام به کاهش تعهدات و محدودیت‌های برجامی نموده است. در حالی که جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا در حال مذاکره با وساطت کشور عمان می‌باشند تروویکایی اروپایی شامل سه کشور آلمان، فرانسه و انگلستان تهدید به فعال کردن مکانیسم ماشه نموده‌اند و این درحالی است که در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۵، تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد منقضی می‌شوند، مگر اینکه «مکانیسم ماشه» یا «اسنپ بک» برجام برای اعمال مجدد آنها فعال شود. حال ای نوشتار تلاش خواهد کرد به این مسائل پاسخ دهد که مکانیسم ماشه یا اسنپ بک چیست و نحوه‌ی فعال شدن این مکانیسم چگونه است؟ در حال حاضر که ما در حال مذاکره‌ی فشرده با ایالات متحده آمریکا هستیم آیا این مکانیسم قابلیت اجرا دارد و هدف تروویکایی اروپایی از تهدید به فعال کردن این مکانیسم چیست؟ در صورت فعال شدن این مکانیسم پیامدهای آن برای جمهوری اسلامی ایران و طرف‌های برجامی جمهوری اسلامی ایران و منطقه کدامند؟

۲- فعال سازی مکانیسم ماشه (Snapback Mechanism) ؛ اهرم فشار و ابزار ابراز وجود تروویکایی اروپایی

مکانیزم ماشه در برجام (Snapback Mechanism) ابزاری حقوقی در برنامه جامع/اقدام مشترک (برجام) است که در سایه‌ی غفلت مذاکره کنندگان ایرانی و جهت فشار بر جمهوری اسلامی ایران در این توافق گنجانده شده است. طبق بندهای ۳۶ و ۳۷ برجام، هر یک از طرف‌های توافق می‌توانند تا در صورت تشخیص نقض مفاد این توافق توسط جمهوری اسلامی ایران، به کمیسیون مشترک شکایت کنند و این کمیسیون برای حل و فصل موضوع پانزده روز فرصت دارد. مسائل حل و فصل نشده به وزیران خارجه ارجاع داده می‌شود، که پانزده روز دیگر فرصت دارند. سپس کمیسیون مشترک پنج روز دیگر فرصت دارد تا مسئله را حل و فصل کند. اگر پس از این فرایند ۳۵ روزه، طرف شاکی هنوز راضی نباشد، می‌تواند موضوع را به عنوان تخطی چشم‌گیر از توافق، به شورای امنیت ارائه کند و این شورا باید ظرف ۳۰ روز درمورد قطعنامه‌ای برای ادامه تعلیق تحریم‌ها رای بدهد و به این ترتیب تحریم‌ها ظالمانه‌ی کشورهای غربی مجدداً برعلیه جمهوری اسلامی ایران فعال خواهند شد. در ارتباط با مکانیسم ماشه و به اصطلاحی دیگر اسنپ بک چنانکه در بالا توضیح داده شد مکانیسم ماشه شامل اعمال مجدد تحریم‌های شورای امنیت از قطعنامه‌های قبلی علیه جمهوری اسلامی ایران در صورت «عدم اجرای قابل توجه» تعهدات ایران ذیل این توافق است که رسماً برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) نامیده می‌شود. مکانیسم ماشه می‌تواند توسط هر کشور عضو برجام فعال شود و تحریم‌های قبلی سازمان ملل به طور خودکار ۳۰ روز پس از آن اعمال می‌شوند، مگر اینکه شورای امنیت به ادامه لغو

تحریم‌ها رأی دهد. مشخص می‌شود فعال سازی اسنپ بک چهار مرحله‌ای: تشخیص نقض، ثبت شکایت در کمیسیون مشترک، ارجاع به شورای امنیت و نهایتاً تصمیم‌گیری در این شورا را طی خواهد کرد.

ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۲۰ تلاش کرد تا مکانیسم ماشه را فعال کند، اما به دلیل خروج این کشور از برجام در سال ۲۰۱۸، شورای امنیت از این اقدام خودداری کرد. با نزدیک شدن به ۱۸ اکتبر ۲۰۲۵ دهمین سالگرد برجام و مهلت تصمیم‌گیری در مورد فسخ یا تمدید قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل - مکانیسم ماشه که در این قطعنامه تشریح شده است، بار دیگر در ایران مورد توجه قرار گرفته است. اعضای ترویکای اروپایی برجام یعنی فرانسه و انگلیس و آلمان این امکان را دارند که موضوع عدم پایبندی ایران به برجام را به کمیسیون مشترک برجام ارجاع دهند و مکانیسم ماشه را در مسیر فعال سازی قرار دهند. این مکانیزم در ۱۸ اکتبرماه ۲۰۲۵ یعنی تنها چند ماه دیگر منقضی خواهد شد و این کشورها که با خروج ایالات متحده از برجام و آگاهی از عدم قابلیت حقوقی این کشور جهت فعال سازی این مکانیسم و ازطرفی نزدیک شدن به زمان انقضای این مکانیسم در اکتبر ۲۰۲۵، مدتی است که در راستای این فشار بر جمهوری اسلامی ایران با این ابزار فعالیت می‌کنند. بند بازگشت تحریم‌ها در توافق هسته‌ای (برجام)، که تمام تحریم‌های سازمان ملل علیه برنامه هسته‌ای ایران را بازمی‌گرداند، در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۵ منقضی می‌شود و این گزینه برای بازگرداندن کامل فشار تحریم‌ها فقط تا اکتبر ۲۰۲۵ وجود دارد، و پس از آن به دلیل وتوهای مورد انتظار احتمالی روسیه و چین، اعمال تحریم جدید از طریق شورای امنیت سازمان ملل بر علیه جمهوری اسلامی ایران عملاً غیرممکن خواهد بود. برای فعال کردن مکانیسم بازگشت تحریم‌ها، این گزینه باید تا اواسط ژوئیه ۲۰۲۵ فعال شود، زیرا این فرآیند حداقل ۶۵ روز زمان نیاز دارد و بعد از آن منقضی خواهد شد. این موضوع باعث شده است که کشورهای اروپایی عضو برجام در زمانی که گفتگوهای ایران و طرف آمریکایی با وساطت عمان در جریان می‌باشد، در جهت فشار بر جمهوری اسلامی ایران زمزمه‌های دال بر فعال سازی روند و سازوکار این ابزار را سر بدهند و به نوعی فشار بر ایران در مذاکرات فعلی را مضاعف نمایند.

(۳) - پیامدهای فعال شدن مکانیسم ماشه

- ملاحظات و پیامدهای حقوقی: خروج احتمالی جمهوری اسلامی ایران از NPT

این توافق نشان‌دهنده یک تلاش دیپلماتیک قابل توجه برای مدیریت بین المللی در مورد بحران ساختگی پیرامون برنامه صلح آمیز هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران است و تعامل پیچیده بین حقوق بین‌الملل و امنیت جهانی را برجسته می‌کند. از نظر حقوقی، مکانیسم ماشه با قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد که برجام را تأیید می‌کند و روند اعمال مجدد تحریم‌ها را تشریح می‌کند، در هم تنیده شده است. در حالی که ایالات متحده برجام را یک تعهد سیاسی غیر الزام‌آور می‌داند، جامعه بین‌المللی، ای توافقنامه را به عنوان یک تعهد الزام‌آور تحت قوانین بین‌المللی می‌بیند، بنابراین قانونی بودن اقدامات یکجانبه ایالات متحده پس از

خروج از این توافق در سال ۲۰۱۸ را زیر سوال می‌برد. در حالی که برجام برای افزایش شفافیت و اطمینان از صلح‌آمیز ماندن فعالیت‌های هسته‌ای ایران در نظر گرفته شده بود، وضعیت حقوقی و پیامدهای آن بحث‌های قابل توجهی را در چارچوب حقوق بین‌الملل برانگیخته است. منتقدان برجام استدلال می‌کنند که فاقد الزام‌آور بودن یک معاهده رسمی است، زیرا به عنوان یک توافق سیاسی تدوین شده و توسط سنای ایالات متحده تصویب نشده است و این امر سوالاتی را در مورد قابلیت اجرای آن ایجاد می‌کند. خروج ایالات متحده از برجام در سال ۲۰۱۸، همراه با اعمال مجدد تحریم‌ها، اختلافات در مورد پایبندی و انطباق با تعهدات بین‌المللی را تشدید کرده و شکنندگی توافقات دیپلماتیک را در چشم‌اندازهای سیاسی متغیر برجسته کرده است.

چارچوب حقوقی حاکم بر برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) ریشه در قوانین داخلی و بین‌المللی دارد، به ویژه در مورد خروج از توافقات بین‌المللی. طبق حقوق بین‌الملل، کنوانسیون وین در مورد حقوق معاهدات، استانداردهای حقوقی اولیه را برای تفسیر معاهدات، از جمله برجام، که به عنوان یک توافق چندجانبه در نظر گرفته شده بود، ارائه می‌دهد. تفسیر برجام و تعهداتی که به دنبال دارد، به ویژه در مورد ماهیت توافق و اعمال قوانین بین‌المللی مربوطه، موضوع بحث بوده است. محور اصلی این بحث، این سوال است که آیا برجام یک معاهده الزام‌آور است یا یک تعهد سیاسی غیر الزام‌آور. طرف‌های مختلف درگیر در برجام، برداشت‌های متفاوتی از وضعیت حقوقی آن ارائه داده‌اند. اتحادیه اروپا در ابتدا خود را به عنوان حافظ این توافق معرفی کرد و بر ماهیت چندجانبه آن تأکید کرد و ادعا کرد که متعلق به جامعه بین‌المللی است. در مقابل، کشورهای E۳ (فرانسه، آلمان و بریتانیا) با برجسته کردن سازوکارهای حل اختلاف این پیمان به عنوان یک چارچوب الزام‌آور برای رسیدگی به اختلافات مربوط به برنامه هسته‌ای ایران، رویکردی ظریف اتخاذ کردند. این امر نشان دهنده تفسیر گسترده‌تری از برجام به عنوان یک ابزار حقوقی بین‌المللی با تعهدات خاص است. به این ترتیب، در حالی که برجام با هدف ایجاد یک چارچوب الزام‌آور برای عدم اشاعه هسته‌ای تدوین شده است، چالش‌های اجرایی و تفسیری آن همچنان تحت تأثیر پیچیدگی‌های هر دو چشم‌انداز حقوقی بین‌المللی و داخلی قرار دارد. برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) پیامدهای قابل توجهی برای حقوق بین‌الملل، به ویژه در زمینه تعهدات معاهداتی و روابط دولت‌ها، داشته است. چارچوب حقوقی پیرامون برجام، پیچیدگی‌های توافقات بین‌المللی، به ویژه در مورد تفسیر و اجرای معاهدات تحت شرایط سیاسی متغیر را برجسته می‌کند.

وزیر خارجه جمهوری اسلامی ایران آقای دکتر عراقچی تهدید کرده است که در صورت فعال شدن مکانیسم ماشه توسط ترویکایی اروپایی، ایران پاسخی سختی به این اقدام خواهد داد. برداشت کشورهای اروپایی احتمالاً بر این پیش فرض استوار است که بازگشت احتمالی تحریم‌های سازمان ملل می‌تواند فعالیت‌های هسته‌ای ایران را به شدت محدود کند، اما تجربیات گذشته نشان می‌دهد که این اقدام منجر به خروج جمهوری اسلامی ایران از پیمان منع سلاح‌های اتمی خواهد شد.

- پویایی‌های ژئوپلیتیکی و ثبات منطقه‌ای

پیامدهای ژئوپلیتیکی مکانیسم ماشه نیز قابل توجه است. واکنش سایر کشورها، به ویژه روسیه و چین، بسیار مهم است. هر دو کشور از نظر تاریخی با یکجانبه‌گرایی ایالات متحده مخالف بوده‌اند و می‌توانند به عنوان وزنه تعادل در برابر نفوذ آمریکا در هرگونه اعمال مجدد تحریم‌ها عمل کنند. چشم‌انداز ژئوپلیتیکی در خاورمیانه نیز احتمالاً تحت تأثیر فعال شدن مکانیسم ماشه قرار خواهد گرفت. از زمان بهار عربی، ائتلاف‌های جدیدی از جمله "محور مقاومت" به رهبری جمهوری اسلامی ایران تشکیل شده‌اند که توازن قدرت در منطقه را تغییر داده‌اند. این اتحادها تلاش‌های دیپلماتیک ایالات متحده را پیچیده کرده و احتمال درگیری‌های منطقه‌ای را افزایش می‌دهند. اعمال تحریم‌های بیشتر می‌تواند اتحاد ایران با کشورهای غیرغربی، به‌ویژه در شرق آسیا و در میان کشورهای آمریکای لاتین و آفریقا را تقویت کند. چنین همکاری‌هایی ممکن است مشارکت‌های تجاری جایگزینی را فراهم کند که می‌تواند پیامدهای اقتصادی ناشی از کاهش تعامل با بازارهای غربی را در قالب اقتصاد مقاومتی که مورد تأکید مکرر مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) می‌باشد را کاهش دهد و تا حدی انعطاف‌پذیری اقتصادی را تقویت کند. مکانیسم ماشه همچنین خطری برای ثبات منطقه‌ای محسوب می‌شود. با اعمال مجدد تحریم‌ها، ایالات متحده باعث تشدید تنش‌ها در منطقه‌ی خاورمیانه شده جای که این کشور دارای منافع و پایگاه‌های زیادی می‌باشد و هرگونه اقدام نظامی بر علیه جمهوری اسلامی ایران این پایگاه‌ها را به عنوان اهدافی مشروع برای جمهوری اسلامی ایران قرار می‌دهد. علاوه بر این، پیامدهای گسترده‌تر تحریم‌های جدید می‌تواند بر روابط ایالات متحده با متحدان اروپایی تأثیر بگذارد، که ممکن است بیشتر به دنبال راه‌حل‌های دیپلماتیک باشند تا بازگشت تحریم‌ها.

۴- آینده نگر استراتژیک مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در ارتباط با مذاکرات هسته‌ای و مکانیسم ماشه

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از اصولی انقلابی-اسلامی پیروی می‌کند که این اصول با رهبری حکیمانه‌ی مقام معظم رهبری تدوین و مشخص شده است. اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران دارای شاخصه‌های بنیادی اسلامیت و انقلابی‌گری می‌باشد که این اصول، اهدافی محوری چون «استقلال در همه زمینه‌های فکری-سیاسی، اقتصادی و فرهنگی»، «مقابله با نظام سلطه و استکبار جهانی»، «تامین اهداف و منافع ملی کشور»، «دفاع از جنبش‌های اسلامی و آزادی‌خواهانه» را دنبال می‌کند. مساله‌ی هسته‌ای ایران و مذاکرات طولانی پیرامون این موضوع که با نگاه و عمل کینه توزانه غرب تبدیل به بحرانی ساختگی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران شده و بهانه‌ای برای نظام سلطه جهت ایجاد فشار بر انقلاب اسلامی ایران و مردم شده است، یکی از موضوعاتی است که با رهبری داهیه‌ای مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) به گونه‌ای مدیریت شده است که جریان سلطه جهانی در مقابل خواست و نظر مردم ایران تسلیم شده و اصل «غنی

سازی» جمهوری اسلامی ایران را به رسمیت شناخته است. منظومه فکری مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه ای (مد ظله العالی) در زمینه مذاکرات هسته‌ای با غرب در همه‌ی دولت‌های مستقر جمهوری اسلامی ایران و در همه مراحل مذاکره خصوصاً در زمان امضای توافقنامه برجام دارای اصولی ثابت و بنیادین در راستای احقاق حقوق ملت ایران بوده است که چراغ راهنمایی مذاکره کنندگان بوده و منجر به عقب نشینی نظام سلطه در این مذاکرات شده است.

مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در طول حیات طیبه‌ی جمهوری اسلامی ایران همواره راهبردی آینده‌نگرانه نسبت به همه‌ی موضوعات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه و کشور داشته‌اند و با نگاهی ژرف و آینده‌پژوهانه رویدادهای داخلی و خارجی را تحلیل نموده‌اند. یکی از موضوعات مهمی که تحت زعامت و رهبری حکیمانه و مدبرانه‌ی معظم له مدیریت شده و منجر به حفظ عزت ملی جمهوری اسلامی ایران شده است، بحث مذاکرات هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران با غرب و خصوصاً آمریکا بوده است. رهبری درارتباط با مذاکرات منتهی به امضای برجام بارها عدم اعتماد به نظام سلطه خصوصاً آمریکا را به مسئولان گوشزد نمودند که تحلیل محتوای سخنرانی‌های مقام معظم رهبری ما را با کلیدواژه‌ی مهم «خوشبین نیستم» روبرو می‌کند که بارها مورد استفاده قرار گرفته و حکایت از عدم اعتماد و پیش بینی بدعهدی نظام سلطه در نگاه استراتژیک مقام معظم رهبری می‌باشد. رهبری در نامه‌ای با رئیس جمهور وقت آقای روحانی شروطی نه گانه را برای پذیرش برجام به ایشان گوشزد کردند که همه این اصول حکایت از آینده نگری راهبردی نسبت به این توافقنامه دارد و نهایتاً هم خروج آمریکا از برجام و عدم پایداری طرف‌های اروپایی برجام صحت نگاه عمیق و آینده نگر مقام معظم رهبری را بر جهانیان ثابت نموده است. در حال حاضر هم همین نگاه رهبری نسبت به مذاکرات به طرف آمریکایی در سخنان رهبری کاملاً مشهود می‌باشد و طبق همان راهبرد اصولی و مدبرانه‌ی معظم له مخالفتی به این مذاکرات از جانب ایشان انجام نشده اما راهنمایی‌های لازم هم به مذاکره کنندگان در رابطه به خوشبین نبودن به این مذاکرات بیان شده است.

در ارتباط با گنجاندن بنده مکانیسم ماشه یا اسنپ بک در متن توافقنامه برجام باید گفت مقام معظم رهبری مخالف این بند بود و تعیین شروط برجام از جانب معظم له گواهی در این زمینه می‌باشد. دکتر علی‌اکبر ولایتی، مشاور مقام معظم رهبری در امور بین‌الملل در مصاحبه با پایگاه اطلاع‌رسانی KHAMENEI.IR گفت: آنچه رهبر معظم انقلاب در نامه مربوط به تأیید مشروط برجام نوشته و شروط و الزاماتی را برای اجرایی شدن مطرح کرده بودند، به برخی از آن عمل شد و به برخی عمل نشد. به هر حال اگر آن شروط انجام شده بود، حتماً سیر وقایع در رابطه با فعالیت‌های هسته‌ای به‌گونه دیگری رقم می‌خورد. البته ایشان فرموده بودند رئیس‌جمهور آمریکا امضا کند و حتی رهبر معظم انقلاب از اول به قضیه مکانیسم ماشه راضی نبودند و خلاف‌نظر ایشان انجام شد.

(۶) - نتیجه‌گیری

یکی از بندهای کلیدی برجام، مکانیسم ماشه است که به اعضا این اجازه را می‌دهد در صورت تشخیص عدم پایبندی جمهوری اسلامی ایران به مفاد این توافقنامه، تحریم‌های قبلی سازمان ملل را به سرعت بازگردانند. پس از خروج ایالات متحده، اکثر امضاکنندگان باقی مانده - از جمله آلمان، فرانسه و بریتانیا - استدلال کردند که ایالات متحده به دلیل وضعیت غیرمشارکتی خود نمی‌تواند از مکانیسم اسنپ بک استفاده کند و این امر اجرای توافق و ثبات رژیم‌های تحریم‌های بین‌المللی را پیچیده می‌کند. اما در حال حاضر ترویجی اروپایی شامل آلمان، انگلیس و فرانسه در زمانی که مذاکرات جمهوری اسلامی ایران و آمریکا با وساطت کشور عمان در حال برگزاری می‌باشد و تاکنون چندین دور مذاکره داشته‌اند، تهدید به فعال نمودن مکانیسم ماشه نموده‌اند. به گفته شورای روابط خارجی اروپا (ECFR)، این امر می‌تواند ایران را به سمت خروج از پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای سوق دهد و احتمالاً منجر به رویارویی‌های گسترده سیاسی، اقتصادی یا حتی نظامی شود.

ترامپ در دور دوم ریاست جمهوری خود با اتخاذ همان رویکرد یکجانبه‌گرایانه‌ی خود در سیاست خارجی عملاً اروپا را از روند پرونده هسته‌ای ایران حذف کرده است. تهدید سه کشور اروپایی برای فعال‌سازی مکانیسم ماشه، اقدامی در راستای تأثیرگذاری هم‌زمان بر تهران و واشنگتن است؛ پیامی که به زعم اروپایی‌ها از یک سو جمهوری اسلامی ایران را زیر فشار قرار می‌دهد و از سوی دیگر، به آمریکا به زبانی غیر مستقیم می‌گوید ما را در مذاکرات هسته‌ای با ایران شرکت دهید. اما چیزی که در ارتباط با این مکانیسم از نظر حقوق بین‌الملل قابل ذکر است این مهم می‌باشد که مکانیسم ماشه به عنوان وسیله‌ای برای تضمین پایبندی پس از طی کردن مسیرهای دیپلماتیک سخت طراحی شده است نه به عنوان بهانه‌ای برای اقدام تنبیهی و بدون حمایت گسترده جامعه بین‌المللی از جمهوری اسلامی ایران و باجگیری. بازگشت تحریم‌ها می‌تواند تنش‌های گسترده بین المللی را تشدید کرده و به طور بالقوه جمهوری اسلامی ایران را به سمت توسعه گسترده برنامه‌ی هسته‌ای صلح آمیز خود سوق دهد. در حالی که بازگشت تحریم‌ها با هدف محدود کردن فعالیت‌های ایران اعمال می‌شوند، اما این تحریم‌ها به دلیل توانایی جمهوری اسلامی ایران در دور زدن تحریم‌ها کارایی لازم را نخواهند داشت. دیپلمات‌های به حاشیه رانده شده اروپا که نظاره‌گر مذاکرات هسته‌ای ایران و آمریکا هستند، با نزدیک شدن به زمان انقضای مکانیسم ماشه، تلاش می‌کنند صرفاً تماشاگر این روند نبوده و مکانیسم ماشه را به عنوان اهرمی برای ابراز وجود در دیپلماسی هسته‌ای قرار دهند. اما به نظر می‌رسد این کشورها توان و جسارت اجرایی کردن این ابزار را به دو دلیل نداشته باشند: ۱- ترس از عکس العمل شدید جمهوری اسلامی ایران و خروج از پیمان منع اشاعه سلاح‌های اتمی ۲- نداشتن سیاست خارجی مستقل و وابسته بودن به رویکردهای سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا.

Title:

"Snapback" (trigger mechanism) in the JCPOA: A tool of threat or existence?

the writer:

Mahmoud Reshnavaz

Doctoral student of International Law, Emirates Branch,
Islamic Azad University, Dubai, UAE

member of the center of lawyers, official experts and
consultants of the judiciary